

Da de to disiplene hadde opplevd Jesu levende nærvær, vendte de tilbake til Jerusalem og delte med de andre sin erfaring med den oppstandne (Luk 24,33-35). De er ikke lenger mennesker som bare lar seg forvirre av noe som skjer, de er nå blitt historiske subjekt i sin egen historie. Sammen med de andre disiplene fortsetter de den tjenesten som Jesus begynte. Deling av brød karakteriserte de første kristne (se Apg 2,42ff og 4,32ff). De skapte historie ved deling, solidaritet, fellesskap, bønn og vitnesbyrd.

Metoden: Vindu – Speil – Lys

Denne er etter hvert blitt den mest vanlige metoden i Norge for de som benytter den folkelige bibellesningen i sin hverdag. Det er denne Nordstokke presenterer i sin bok.

Vindu:

Vi lar teksten være et vindu som vi ser hverdagen gjennom. Med kritisk blikk ser vi etter forholdet mellom ulike grupper og aktører i teksten. Er det noen som blir oversett eller usynliggjort. Hvordan så hverdagsvirkeligheten ut på den tiden? Hvordan kan vi i denne teksten gjenkjenne vår egen eller andre gruppers virkelighet i dag?

Speil:

Nå ser vi oss selv og fellesskapet i speilet. Hvor er vi som fellesskap i det vi har sett gjennom vinduet? Våre (samtalegruppen, lokalsamfunnet, kirken, Norge, Vesten) holdninger og praksis blir avslørt.

Lys:

Hva slags lys bringer teksten til vår virkelighet? Er det skarpt og avslører synd og urett? Er det varmt og skaper varme og fellesskap, liv og håp? Hva er håpet i teksten? Hva er utfordringen? Hvordan kan studiet vårt bevisstgjøre oss på en god måte og forplikte oss til handling og forandring?

Litteratur:

CEB: *A leitura popular da Bíblia: à procura da moeda perdida* (1994)

Carlos A. Dreher: *A caminho de Emaús. Leitura bíblica e educação popular*

Sindre Eide og Laila Tøndel: *Solidariske skritt, Oslo 2005*

Frei Carlos Mesters og Francisco Orofino: *Críterios e Método da Leitura Popular da Bíblia, i Curso de verão, år XVIII (2004)*

Elaine Neuenfeldt: *Leitura Popular da Bíblia: A pratica pedagógica desenvolvida no CEBI, i Curso de verão, år XVIII (2004)*

Kjell Nordstokke: *Ordet tar bolig. Om folkelig bibellesning (Oslo 1994).*

Magne Klubben,
prest i Den norske kirke,
mangeårig misjonær for
Det norske misjonsselskap i Brasil, adr:
magne.klubben@oslo.kirken.no

Reidar Hvalvik:

Bibelens fortellinger og Den store bibelfortellingen

I sin banebrytende bok om Bibelen og litteraturen omtaler den amerikanske litteraturforskeren Northrop Frye Bibelen som The Great Code, den store koden. Frye hevder at Bibelen er koden eller nøkkelen til å forstå den vestlige kultur og i særdeleshet kunsten og litteraturen. Og da er det tale om Bibelen som enhet og helhet. Det er ikke bare tale om enkeltmotiver, enkelttekster eller enkeltskrifter, men det vi kan kalle Den store bibelfortellingen, dvs. Bibelens fortelling fra skapelse og frem til nyskapelse, fra 1. Mosebok og frem til og med Johannes' Åpenbaring. For det er slik Bibelen er blitt lest gjennom århundrer – som én bok, som én stor fortelling.

Her står vi imidlertid overfor et problem. Man skal ikke ha beskjeftiget seg mye med Bibelen før man blir oppmerksom på at Bibelen slett ikke er én bok, men et helt bibliotek. Det er en samling på 66 forskjellige bøker skrevet av ulike forfattere og tilordnet en rekke ulike sjangre. Der finnes historiske bøker og salmer, kjærlighetsdikt og ordspråk, prekener og brev – bare for å nevne noen. Hvordan kan man da tale om en sammenhengende bibelsk fortelling? Finnes det i det hele tatt noe som fortjener det navnet? Spør man den tradisjonelle bibelforskning vil svaret være nei. For det første er det ikke saksvarende å karakterisere alle de bibelske skrifter som fortellinger og for det andre utgjør de ikke noen naturlig enhet.

Fortellingen i gudstjenesten

Er det da mulig og meningsfullt – ut fra et bibelvitenskapelig ståsted – å tale om Den store bibelfortellingen? Jeg tror det, og skal prøve å vise det i denne artikkelen.¹ La meg begynne med noen få merknader om fortellingens rolle i kristendommen. Hvilken rolle spiller egent-

lig fortellingen i den kristne kirke? Svaret finner vi best ved å oppsøke en kristen kirke og overvære en gudstjeneste. Den arter seg ulikt innenfor ulike konfesjoner og i ulike kulturer, men likevel er det en hel del fellestrekk. Vi skal stanse opp ved noen vanlige elementer i en gudstjeneste: tekstlesning, trosbekjennelse, dåp og nattverdfeiring.

Vi starter med tekstlesningene. I en vanlig norsk høymesse er det normalt tre lesninger: en fra GT, en fra brevlitteraturen og en fra evangeliene. Det kan være ulike typer tekster, men tradisjonelt har preteksten vært hentet fra evangeliene og dermed fra det vi må beskrive som en narrativ sjanger. Jesusfortellingen har således en sentral plass i en kristen gudstjeneste. La meg være enda mer konkret. Sentralt i kristen dogmatikk står inkarnasjonen og soningstanken. Dette er knyttet til de to største høytidene, jul og påske. Men hva skjer når kirken skal fokusere på disse to lærepunktene? Da leser man ikke Confessio Augustanas utredninger om disse spørsmål, men man leser utdrag av Jesusfortellingen, om Jesu fødsel i Betlehem og om hans død i Jerusalem. År etter år er det disse narrative tekstene som lyder.

Det samme ser vi også i forbindelse med dåp og nattverd. Heller ikke liturgien knyttet til disse handlingene er preget av dogmatiske læresetninger, men av Jesusord og fortellinger fra Jesu liv. Ved dåp leses teksten om Jesus og de små barna og den såkalte misjonsbefalingen (Mark 10:13–16; Matt 28:18–20). Sentralt i nattverdliturgien står innstiftelsesordene: "Vår Herre Jesus Kristus i den natt da han ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det, gav disiplene og sa: Ta dette og ét det. Dette er mitt legeme som gis for dere. Gjør dette til minne om

1) For en mer utførlig drøfting av spørsmålet, se Reidar Hvalvik og Terje Stordalen, *Den store fortellingen: Om Bibelens tilblivelse, innhold, bruk og betydning* (Oslo: Bibelselskapets forlag, 1999; 3. oppl. 2006).

meg...” (jf. 1 Kor 11:23f; Luk 22:19). Igjen: Dette er en del av Jesusfortellingen og den er konstituerende for kirkens liturgi og tro.

La oss til slutt nevne trosbekjennelsen. Den apostoliske trosbekjennelsen som fremsies i gudstjenesten er treleddet og reflekterer således troen på den treenige Gud eller med andre ord: treenighetsdogmet. Men ved nærmere ettersyn ser man at også *Apostolicum* har et narrativt preg. Det er særlig tydelig i den andre artikkelen som jo i hovedsak oppsummerer Jesusfortellingen slik vi møter den i evangeliene. Dessuten reflekterer den Jesu egne ord om sin gjenkomst – den peker fremover mot det vi kunne kalle det siste uavsluttede kapitlet i den store bibelfortellingen. Den store bibelfortellingen er også antydning i 1. artikkel som taler om verdens skapelse og i 3. artikkel som ser frem mot det evige liv. I bakgrunnen for trosbekjennelsen ligger altså Bibelens store fortelling fra 1. Mosebok til Johannes' åpenbaring. Disse eksemplene burde være tilstrekkelige for å dokumentere fortellingens fundamentale rolle i kristendommen. I sentrum står Jesusfortellingen, men den står ikke alene. Den inngår i det jeg har kalt Den store bibelfortellingen. Og da må vi gjenta spørsmålet: Finnes det egentlig en slik sammenhengende fortelling? Taler vi ikke da om en konstruksjon som mangler basis i tekstene selv? Utgjør de 66 bøkene virkelig noen enhetlig fortelling?

En samlet fortelling?

Å postulere en litterær enhet er utvilsomt problematisk. Men til tross for stort mangfold i tekstene er det likevel klare forbindelseslinjer mellom de mange ulike skriftene. Ikke bare er det en gjennomgående felles tematikk, det finnes også utallige eksempler på fenomenet intertekstualitet, dvs. åpenbare eller indirekte henvisninger til andre tekster og gjenbruk av tekster. Fenomenet er lett å iakta ved å studere referansene som er listet opp i margin i de fleste bibelutgaver. Gang på gang ser vi hvordan forfatterne forutsetter kjennskap til tidli-

gere tekster. Således kan f.eks. de nytestamentlige forfatterne uten nærmere forklaring vise til Abraham, Moses, David og Salomo. Eller tale om loven og løftene, om profetene og om Messias.

Slike tverrforbindelser viser at det finnes en form for sammenheng og helhet i mangfoldet. Og denne helheten kan vi vel best omtale som Gudsfolkets historie. Det er dette folkets utvelgelse og fortsatte historie som danner den røde tråden i Bibelen. Ja, mer enn det: Historien om dette folket er fortalt som en mer eller mindre sammenhengende, kronologisk ordnet fortelling. Og denne fortellingskronologien er så fremtredende at det synes saksvarende å si at kanon har et gjennomgående narrativt preg.

La oss se nærmere på dette. GT starter med et omfattende historieverk som begynner med skapelsen, går videre med utvelgelsen av Abraham og historien om hans slekt. Det fortelles om Moses og utferden fra Egypt, om ørkenvandringen og lovgivningen på Sinai før inntakelsen av det lovede landet. Dette finner vi fortalt i de fem Mosebøkene. Deretter følger historien om den tidlige tiden i Kanaans land under Josva og dommerne, fulgt av Israels og Judas historie i kongetiden som ble innledet med Saul, David og Salomo. Historien følges frem til Judas siste konge, Jojakin, som ble bortført til eksil i Babylon. Dette fortelles det om i Josvas bok, Dommerne, 1. og 2. Samuelsbok og 1. og 2. Kongebok. Ifølge forskerne utgjør de bøkene som vi hittil har omtalt, i virkeligheten to større historieverk som tidlig er redigert sammen. For det første er det Fireboksverket (1–4 Mos), for det andre det deuteronomistiske historieverk (5 Mos – 2 Kong).

Disse to historieverkene omfatter alle de store hendelsene i Israels historie, fra skapelsen og frem til eksilet. Denne historien kan sies å utgjøre grunnstammen, kjernen, i den gammeltestamentlige historie og kan derfor kalles *GTs kjernefortelling*. En slik betegnelse er basert på

at denne fortellingsstammen både har logisk og historisk prioritet i forhold til det øvrige stoffet i GT. En viss utvidelse skjer i det kronistiske historieverket (dvs. 1. og 2. Krønikebok + Esra og Nehemja), men dette verket er først og fremst en dublett til kjernefortellingen. I kjernefortellingen finner vi også alle de begrepene som er viktige innenfor GT som helhet, de såkalte ledemotivene, så som skapelse, syndefall, landløfte, Abraham, pakt, Moses, exodus, lov, helligdom, offer, David, Messias, Sion osv. Så langt har vi sett på de historiske bøkene. Men det gjenstår to store grupper: de poetisk og de profetiske skriftene. Kan de sies å ha et narrativt preg? Hvordan passer disse skriftene inn i den narrative grunnstruktur som jeg har postulert for kanon som helhet? Svaret er todelte. For det første: Enkelte av disse skriftene har et betydelig innslag av fortellende stoff og fører seg således glatt inn i helheten. Det gjelder f.eks. profetene Jeremia, Esekiel og Daniel. For det andre – og det er det viktigste: De øvrige skriftene i GT lar seg innordne i den fortellingskronologien som vi finner i fortellingsstammen.

La meg ta noen eksempler: De fleste profetskriftene starter med en angivelse av hvor i Israels historie de hører hjemme; de plasserer seg altså inn i fortellingskronologien og kan sies å utfylle fortellingen. Det berettes om ulike profetord som ble talt på den tiden da N.N. var konge i Israel eller Juda-riket (jf. f.eks. Jes 1:1; Hos 1:1; Mika 1:1; Sef 1:1).

Det samme gjelder de poetiske skriftene. Noen av dem er tilordnet kjernefortellingens kronologiske fremstilling ved at de er tilskrevet personer som forekommer der. Tydeligst er dette med Salomos ordspråk, Salomos høysang og Forkynneren som alle er tilskrevet kong Salomo. I kjernefortellingen (1 Kong 4:29–34) omtales Salomo som en svært vis mann og det sies at han laget 3000 ordspråk og 1005 sanger. De nevnte poetiske skriftene utfyller altså fortellingen på dette punktet ved å gi eksempler på den store kongens diktekunst.

Det samme gjelder Salmene. Bare to av dem er tillagt Salomo (72 og 127), tolv er tillagt Asaf, en tempelsanger i tidlig kongetid (50 + 73–83) og en lang rekke er tilskrevet kong David. Og i den forbindelse skjer det interessante at salmene ikke bare tilskrives en person vi kjenner fra kjernefortellingen, men de relateres direkte til begivenheter som er omtalt i denne fortellingen. De viktigste eksemplene finner vi i Salme 51–52; 54, 56; 59–60. Mest kjent er kanskje innledningen til Salme 51: “En salme av David, den gang profeten Natan kom til ham etter at han hadde vært hos Batseba”. Foreløpig kan vi altså konkludere: Også de mange ikke-narrative tekstene i GT lar seg innordne i GTs fortellingskronologi og understreker således kanons narrative grunnstruktur. Det er derfor nærliggende å betrakte helheten som en fortelling som i tid strekker seg litt lenger frem enn kjernefortellingens kronologi. Den helheten kan vi kalle *GTs samlefortelling*.

Det ville nå være naturlig å vende seg til NT og se hvordan den narrative grunnstrukturen blir fulgt opp der. Men det ville være å foregripe saken. Vi må først se litt nærmere på GT som helhet. Det er jo en tekstsamling som ikke bare er hellig skrift for kristne, men også for jøder. Og til tross for at denne kanon innholdsmessig er den samme for begge religioner, blir den strukturert på to forskjellige måter. Denne struktureringen er neppe tilfeldig, men kan kanskje sies å reflektere to ulike helhetsforståelser.

GT i jødisk og kristen kontekst

For begge utgaver av kanon gjelder det at kjernefortellingen kommer først. Det fortellingskronologiske er sterkest understreket i det kristne GT som supplerer kjernefortellingen med de øvrige historiske skriftene og setter dem i kronologisk naturlig rekkefølge. I den hebraiske bibel, av jødene kalt Tanak, er kjernefortellingens enhet delvis utdykkert ved delingen mellom Loven og Profetene, men den er der. Som tidligere nevnt strekker kjernefortellingen seg fra skapelsen og frem til eksilet.

Den slutter i 2 Kong 25 med følgende ord:

I det trettisjuende året etter at Juda kongen Jojakin var bortført, den tjuesjuende dagen i den tolvte måneden, hendte det at babylonerkongen Evilmerodak samme året som han ble konge benådet kong Jojakin og tok ham ut av fengslet. 28 Han talte vennlig med ham og gav ham plass høyere oppe enn de andre kongene som var hos ham i Babylon. 29 Jojakin fikk legge av seg fangedrakten, og siden spiste han stadig ved kongens bord, så lenge han levde. 30 Det han trengte til livsopphold, fikk han regelmessig fra kongen, dag for dag så lenge han levde.

Denne slutten er i høyeste grad åpen. Vi venter en fortsettelse, og får klare signaler om en positiv fortsettelse. Teksten er preget av håp.

Ser vi nærmere på fortsettelsen i den jødiske kanon, ser vi at de tidlige profetene følges opp av de sene profetene. Først kommer de tre store profetene, deretter de tolv små i antatt kronologisk rekkefølge. De følges opp av den siste store kategorien – Skriftene – som i Tanak er nokså sammensatt. Det er en blanding av poetiske og historiske bøker og det hele avsluttes – underlig nok – med krønikebøkene. Mer naturlig ville det være å avslutte med Esra og Nehemja som forteller om tiden etter 2. Krønikeboks avslutning. Men slik er det altså ikke. Den jødiske kanon toner ut med ordene fra 2 Krøn 36:

²²I det første året Kyros var konge i Persia, ble han tilskyndet av Herren til å sende ut en kunngjøring, for at det ordet Herren hadde talt gjennom profeten Jeremia, skulle bli oppfylt. Kongen kunngjorde i hele sitt rike, både muntlig og skriftlig, dette budskapet: 23 "Så sier Kyros, kongen i Persia: Herren, himmelens Gud, har gitt meg alle kongerikene på jorden. Han har pålagt meg å bygge et tempel for ham i Jerusalem i Judea. Gud være med alle dere som tilhører hans folk! Nå kan dere dra tilbake."

Her gis svaret på den åpne slutten i kjernefortellingen: Israels folk får vende tilbake til sitt land for å bygge opp templet. Dermed går et tidligere profetord i oppfyllelse og det settes et punktum.

Vi blir da stående med følgende helhetsbilde: Tanak starter med Loven – den desidert viktigste del av den jødiske kanon – og derfor avgrenset som en egen del. Og den slutter med en henvisning til templet. Slik sett bekrefter Tanaks "form" den sentrale rolle Loven og templet har i jødedommen. Også profetien er nevnt i den avsluttende teksten, men da som noe som er oppfylt, noe som er sikret ved folkets tilbakevending til sitt eget land.

Ganske annerledes er det i det kristne GT. Det er som helhet styrt av fortellingsstammen i de historiske bøkene. Etter at denne fortellingens kronologi er lagt i bunnen, kommer de poetiske og profetiske bøkene som mer eller mindre direkte lar seg innordne i den narrative strukturen. Og det er neppe tilfeldig at profetskriftene kommer til slutt. Flere av dem peker nemlig tydelig fremover mot noe som en gang skal komme. Og dette fremtidsrettede blir sterkt fremhevet ved at det kristne GT avsluttes med profeten Malakis profeti i kap. 4. Den handler om Herrens dag, om Guds komme til dom og frelse. Og det hele avsluttes slik:

³Se, jeg sender profeten Elia til dere før Herrens dag kommer, den store og skremmende.

⁶Han skal vende fedrenes hjerter til barna og barnas hjerter til fedrene, så jeg ikke skal komme og slå landet med bann.

Her ser vi igjen et eksempel på en åpen slutt. Malaki 4:6 representerer ikke noe punktum, men et kolon. Her tales det om en fremtid, om noe som skal komme. Det er en tekst som krever en fortsettelse.

Det nye testamente som fortsettelse av GT

Og i den kristne kanon kommer det en fortsettelse – Det nye testamente. Det viktige i vår sammenheng er at denne fortsettelsen fremtrer

som en direkte forlengelse av den gammeltestamentlige fortellingen. Det fremgår klart av det skriftet som står først i NT, evangeliet etter Matteus. Matteus knytter nemlig direkte an til kronologien i den gammeltestamentlige kjernefortellingen og nevner viktige personer og begivenheter som Abraham, David og eksilet. Men historien slutter ikke med eksilet, heller ikke med hjemkomsten fra Babylon. Det kom nye slektsledd, og Matteus fører historien frem til Kristus, Messias – han som profetene hadde lovet skulle komme. Matteus er seg altså meget bevisst å skrive i forlengelsen av den gammeltestamentlige fortellingskronologien. Men det er ikke bare en forlengelse, det er også tale om en oppfyllelse av det fremtidshåpet som finnes hos profetene. Derfor sies det i 1:22: "Alt dette skjedde for at det Herren har talt gjennom profeten, skulle oppfylles..."

Det samme gjelder også de andre evangeliene. Markus starter med å presentere døperen Johannes og gjør det i tilknytning til et sitat som delvis stammer fra Jesaja og delvis fra profeten Malaki – GTs siste bok. Slik sett er det en intertekstuell kobling mellom slutten av GT og begynnelsen på Markus' versjon av Jesusfortellingen. Dessuten: Den person som presenteres, døperen Johannes, sies å være "den Elia som skulle komme" – med klar henvisning til ordene i Mal 4. Dette kommer tydelig frem i Mark 9:12f, og enda mer direkte i Matt 11:14. Saken er klar: Jesusfortellingen er en direkte forlengelse av GTs samlefortelling. Også Lukas starter med å omtale døperen Johannes eller rettere sagt: varslet om hans fødsel. I den sammenheng heter det: "Han skal være en forløper for Herren og ha samme ånd og kraft som Elia, vende fedrenes hjerter til barna og gi de udydige det sinn som rettferdige har, og gjøre folket vel forberedt for Herren" (1:17). Igjen er henvisningen til Mal 4:5f helt åpenbar og linjen tilbake til GTs samlefortelling er ivaretatt.

Også i det siste av evangeliene, Johannes, finner vi en klar linje tilbake til GT. Der knyttes ikke linjen tilbake til GTs avslutning, men

snarere til dens begynnelse – ved å spille på åpningsordene i 1. Mosebok: "I begynnelsen var Ordet" (1:1). Men også koblingen til GTs løfter og profetier blir fremhevet når det i 1:45 sies om Jesus: "Vi har funnet ham som Moses har skrevet i loven, og som også profetene har skrevet om."

Bildet er altså helt entydig: Alle evangeliene knytter an til GTs samlefortelling og GTs fortellingskronologi. Og på samme måte som i GT starter NT med narrative tekster. Men ulikt GT kan ikke de første skriftene legges etter hverandre i kronologisk rekkefølge. De fire evangeliene må legges ved siden av hverandre. De utgjør nemlig fire parallelle versjoner av det vi kan kalle NTs kjernefortelling, dvs. fortellingen om Jesus fra hans fødsel til hans død og oppstandelse. Det er denne Jesusfortellingen som resten av NT forholder seg til og forutsetter kjennskap til. Det er den som utgjør kjernen i og fundamentet for NT som helhet. Noe mer må sies om denne kjernefortellingens innhold. For det første merker vi oss at evangeliene – på linje med en del av de narrative tekstene i GT – også inneholder mye talestoff. Jesusfortellingen inkluderer altså både fortellingen om Jesus og Jesu egne fortellinger og annet talestoff. Og for det andre: Blant Jesu liknelser og taler finner vi atskillig stoff som retter seg mot fremtiden. På den ene side finner vi stoff der Jesus taler om en fortsettelse av sin virksomhet gjennom sine disipler. Det skjer f.eks. når han sender ut disiplene for at de skal undervise folkeslagene om det han har lært. På den annen side finner vi stoff som taler om Jesu gjenkomst, f.eks. i Matt 24–25. Det betyr at den nytestamentlige kjernefortellingen ikke fremstår som en avsluttet fortelling; den peker fremover, men den forutsier et slutt punkt i historien: Jesu gjenkomst og verdens ende. Selv om kjernefortellingen litterært sett må avsluttes med Jesu oppstandelse, har den altså gitt klare antydninger om en fortsettelse og om hvordan det hele vil ende.

En av evangelieforfattere har på sett og vis tatt konsekvensen av dette og supplert kjernefor-

tellingen ved å skrive en bok om Jesu fortsatte gjerning gjennom sine apostler. Jeg tenker på Apostlenes gjerninger eller Acta som vi gjerne kaller den. Acta starter der evangeliet sluttet og forteller om Jesu etterfølgere og deres virksomhet i de følgende årtier, frem til ca år 60. Sammen med Lukasevangeliet utgjør Apostlenes gjerninger den lengste fortellingen i NT og innenfor denne fortellingskronologien kan praktisk talt alle de øvrige skriftene i NT plasseres.

For Paulusbrevene skjer det på to måter. For det første: Innholdsmessig relaterer Paulus sitt budskap til kjernefortellingen. Det er sjelden han gjengir større deler av Jesusfortellingen, men vi ser hvordan han forutsetter den kjent. Et godt eksempel er Rom 6 der Paulus taler om dåpen. Der henspiller han tydelig på Jesusfortellingen ved å tale om korsfestelse, død, begravelse og oppstandelse. I 1 Kor 15 gjengir han selv en kortversjon av kjernefortellingen og gir oss dermed et av de eldste eksemplene på Jesusfortellingen.

For det andre er Paulusbrevene relatert til fortellingskronologien i Acta. Når Paulus skriver til de kristne i Korint, Filippi eller Tessalonika er dette menigheter og steder vi kjenner igjen fra fremstillingen av Paulus' misjonsvirksomhet i Acta. Noe tilsvarende kan sies om de katolske brev og Johannes' åpenbaring; deres forfattere kjenner vi fra NTs fortellingsstamme. Åpenbaringen er dessuten adressert til sju menigheter i Lilleasia som i alle fall delvis er omtalt i Acta.

Johannes' åpenbaring illustrerer dessuten et annet poeng. Innholdsmessig er den i beskjeden grad relatert til kjernefortellingens narrative deler, men den korresponderer i høy grad med Jesusordene om de siste tider. Slik sett forutsetter altså Åpenbaringen den fortsettelsen og den avslutningen som ligger implisitt i Jesusfortellingen.

Men Åpenbaringen avrunder ikke bare NTs uavsluttede kjernefortelling. Den avrunder også den kristne kanon som helhet. Og som sådan passer den utmerket. Mens 1. Mosebok

begynner med skapelsen og de første mennesker i Edens hage, avslutter Åpenbaringen med et tilsvarende universelt perspektiv, med nyskapelse og menneskenes tilbakevending til paradiset. Slik sett blir den kristne kanon et sluttet hele som forteller om Gudsfolkets historie fra skapelse og frem til denne verdens avslutning og den kommende verdens begynnelse.

Ser vi på Den store Bibelfortellingen som helhet, ser vi at den får et fokuseringspunkt i Jesusfortellingen. Jesusfortellingen viser hele veien tilbake til GTs løfter og profetier og fremstår som oppfyllelsen av disse. Den åpne slutten som vi finner i GTs kjernefortelling og samlefortelling får altså sitt endelige svar i Jesusfortellingen. Dette er selvsagt en definitiv kristen lesning av den gammeltestamentlige fortelling, men en må i alle fall kunne si at det ligger signaler i GT, særlig hos profetene, om en lesning og en løsning i denne retningen.

Ser vi på GT og NT under ett, ser vi altså en helhet som med god grunn kan kalles Den store bibelfortellingen. I det perspektivet som jeg har tegnet ovenfor fremstår altså ikke Bibelen som en tilfeldig samling av ulike skrifter fra ulike tider og ulike forfattere, men som en samling av skrifter med sterke innbyrdes forbindelseslinjer – tilordnet en grunnleggende narrativ struktur. Det gjør det naturlig å betrakte Bibelen som en helhet og tolke dens enkelte deler i lys av helheten.

Slik har da også Bibelen blitt lest. Og Den store Bibelfortellingen har rent faktisk fungert som en universalfortelling i den kristne kirke og i den vestlige kultur. Etter mitt skjønn har man ikke gjort vold mot tekstene ved å lese dem på denne måten. Som jeg har forsøkt å vise, fanger en slik lesning opp et viktig anliggende i tekstene selv.

Reidar Hvalvik, professor i NT ved Menighetsfakultetet.

Adr: Reidar.Hvalvik@mf.no

Trond Skard Dokka: Trek fra Bibelens tolkningshistorie

Både innenfor og utenfor kirkene vil folk ofte instinktivt tenke på Bibelen som et enhetlig og lett systemiserbart verk. Men Bibelen har aldri vært ei bok. Den er et bibliotek, sammensatt av mange bøker. Det gresk/latinske ord "biblia" er et flertallsord, noe som også reflekteres i den litt gammelmodige betegnelsen "bøkenes bok".

Dette mangfoldet arter seg på to måter. Den første måten er et mangfold over tid, skarpest i spranget fra Det gamle til Det nye testamentet. Den andre er et mangfold av perspektiv på eller standpunkt til samme sak, typisk de fire evangeliene.

Når det gjelder tidsfaktoren, lar det seg diskutere hvor gamle de eldste lag av Det gamle testamentet er, men uansett har Bibelens bøker en tilblivelseshistorie som strekker seg over mange hundre år. I denne historien er det mange forskyvninger og endringer av standpunkt og perspektiv, men det ene helt dominerende skifte ligger i overgangen mellom Det gamle og Det nye testamentet.

At disse to skriftsamlingene skulle bli satt sammen var langt fra selvsagt, og det reflekterer en dramatisk historie med mange tolkningsutfordringer.

Det tok som kjent tid før de første kristne skrev noe som helst, det eldste av Paulusbrevene ble skrevet en generasjon etter Jesu død. De første kristne hadde jo allerede de skriftene som nå inngår i Det gamle testamentet, og de holdt dem for å være hellige. Det er ingenting som tyder på at de brev og andre skrifter som etter hvert kom til, var ment for en ny samling av de kristnes egne hellige skrifter. De kristne overtok jødernes hellige skriftsamling, og kom dermed til å dele bibel med det som klarere og klarere framsto som en annen religion.

I lys av troen på at Jesus Kristus hadde innstiftet en ny pakt og gjort "alt nytt", kan dette virke pussig. På avgjørende måter var kristendommen virkelig en ny religion, men dette nye lå fra starten av ikke i selve skriftene, de var de samme gamle, men i en ny tolkning av dem. De kristne mente at skriftene måtte tolkes i lys av det som nå var deres, lesernes, situasjon, og den var avgjørende bestemt av Kristus-begivenheten og av troen på ham. Det ligger et viktig og interessant tolkningsprinsipp her: Skjer det noe nytt, må det gamle forstås på en ny måte.

På denne bakgrunn kom de oldkirkelige diskusjoner om bibeltolking i det vesentlige til å dreie seg om de gammeltestamentlige skriftene. Disse diskusjonene var dels indre kirkelige, og dels diskusjon med andre lesere av Skriften – som også sto for andre tolkninger enn kirka.

Et hovedtema gjaldt bokstavelig tolkning. Når jøder leste bokstavelig, fant de ikke noe om Jesus Kristus i Skriften – derfor forkastet de det nye som kirka sto for. Også en annen utenomkirkelig bevegelse leste Skriften bokstavelig, det var gnostikerne, en mangfoldig religiøs bevegelse preget av gresk dualisme og åndelig spekulasjon. Mange av dem hadde stor sans for frelseren Kristus, noen mente at det var de som var de egentlige kristne. Men heller ikke de fant at de jødiske hellige skriftene handlet om Jesus Kristus – og derfor for-